

Peri Istorias

Vol 8 (2017)

ΙΟΝΙΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Περί Ιστορίας

8

ΚΕΡΚΥΡΑ 2017

Ένας άγνωστος αυτόγραφος κώδικας του
Μελετίου Συρίγου.

Αναστάσιος Παπαϊωάννου

doi: [10.12681/p.i.24768](https://doi.org/10.12681/p.i.24768)

To cite this article:

Παπαϊωάννου Α. (2020). Ένας άγνωστος αυτόγραφος κώδικας του Μελετίου Συρίγου. *Peri Istorias*, 8, 123–132.
<https://doi.org/10.12681/p.i.24768>

ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΣΥΡΙΓΟΥ

Ὁ Μελέτιος Συρίγος, γεννημένος στὴν Κρήτη τὸ 1585, ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον διαπρεπεῖς θεολόγους τοῦ 17ου αἰώνα¹. Τὸ κοσμικὸ τοῦ ὄνομα ἦταν Μάρκος καὶ διδάχθηκε τὰ πρῶτα του γράμματα στὸν Χάνδακα κοντὰ στὸν ἐπιφανῆ δάσκαλο τῆς ἐποχῆς Μελέτιο Βλαστό. Στὴ συνέχεια ξεκίνησε γιὰ τὸν Συρίγο μιὰ μακρὰ καὶ περιπετειώδης περίοδος κινητικότητας ἐκτὸς Κρήτης². Μετέβη ἀρχικὰ στὴ Βενετία γιὰ νὰ σπουδάσει φιλοσοφία ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Θεόφιλου Κορδαλέα. Ἡ ρῆξις ὅμως ἀνάμεσα στοὺς δύο ἄνδρες δὲν ἄργησε νὰ ἔλθει καὶ τότε ἀναχώρησε γιὰ σπουδὲς ρητορικῆς καὶ μαθηματικῶν στὸ φημισμένο Πανεπιστήμιο τῆς Πάδοβας. Ὁ αἰφνίδιος ὅμως θάνατος τοῦ πατέρα του ἀνάγκασε τὸν Συρίγο νὰ διακόψει τὴ φοίτηση στὴν Ἰταλία³.

Ἐπιστρέφοντας στὴν Κρήτη, ἐκάρη μοναχὸς στὴ μονὴ Ἀγκαράθου, ἐνῶ διετέλεσε καὶ ἡγούμενος στὴ μονὴ Ἀπεζανῶν, σύμφωνα μὲ ἀρχεαρχιερατικὰ μαρτυρίες⁴. Ἀργότερα ὁ ἐπίσκοπος Κυθήρων τὸν χειροτόνησε ἱερέα, ἀφοῦ ὡς γνωστὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Κρήτη ὑπῆρχε μόνο καθολικὸς ἐπίσκοπος. Μετὰ τὴ χειροτονία του ἐγκαταστάθηκε στὸν Χάνδακα καὶ μὲ ζῆλο ἐπιδόθηκε στὸ κήρυγμα ἐναντίον τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, γεγονὸς ποὺ τὸν ἀνέδειξε σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους ἱεροκήρυκες τῆς Τουρκο-

1. Γιὰ τὴν πολυτάραχη ζωὴ καὶ τὸ πολύπλευρο ἔργο τοῦ Συρίγου βλ. γενικότερα Gerhard Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας 1453-1821*. Ἡ Ὁρθοδοξία στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τῶν δυτικῶν δογμάτων μετὰ τὴ μεταρύθμιση. Ἀθήνα 2005, σ. 271-278 καὶ ἰδίως σημ. 129 ὅπου ἐκτενὲς βιβλιογραφία.

2. Βλ. σχετικὰ Δημήτριος Τσουγκαράκης, Ἑλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Κινητικότητα κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Κρήτης κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Βενετοκρατίας», *Κρητικὰ Χρονικὰ* 37 (2017), σ. 256-258.

3. Βλ. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία*, σ. 272.

4. Βλ. Τσουγκαράκης, Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Κινητικότητα κληρικῶν», σ. 256-257.

κρατίας⁵. Οί Λατίνοι, ένοχλημένοι από τή δράση του, τόν κατηγορήσαν ως ύποκινήτῃ ἐξέγερσης καί νωρίς πέτυχαν τήν ἐκδίωξή του.

Γιά κάποιον χρονικό διάστημα ἔμεινε στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου καί τὸ 1630 ἀποδέχθηκε πρόσκληση τοῦ Κύριλλου Λούκαρι νά μεταβεῖ στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τοποθετήθηκε στὸν ναὸ τῆς Χρυσοπηγῆς ὡς πρωτοσύγκελος καί ἱεροκήρυκας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Τὰ ἔτη 1632-1633 στάλθηκε στὴ Μολδαβία καί ἐπιστρέφοντας συνέχισε νά κηρύττει στὴ Χρυσοπηγή. Ἐκεῖ δίδαξε γιὰ δύο περίπου χρόνια (1633-1635) σὲ σχολὴ ποὺ ἱδρύσε ὁ ἴδιος.

Μὲ τὴν πατριαρχικὴ ἐκλογὴ τοῦ Παρθενίου τοῦ Β' στὰ τέλη τοῦ 1643 ἄρχισε γιὰ τὸν Συρίγο μία μακρὰ καί ταραχώδης περίοδος ἐξοριῶν ἐξαιτίας τῶν ἀντικαλβινικῶν καί ἀντιλατινικῶν του ἀπόψεων. Κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ἀπομάκρυνσής του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ἀναχώρησε γιὰ τὴν Κίο τῆς Βιθυνίας, ὅπου ἀσχολήθηκε μὲ τὴ σύνθεση ἀκολουθιῶν γιὰ ἁγίους τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς⁶. Στὴν Κωνσταντινούπολη ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Παρθενίου, ὅπου καί συνέχισε τὰ κηρύγματα στὴ Χρυσοπηγή. Ἀκολούθως, χρημάτισε ἐφημέριος στὸν ναὸ τῆς Παναγίας τῆς Ἐλπίδας τοῦ Κοντοσκαλίου καί τέλος στὸν ναὸ τοῦ Χριστοῦ τῶν Μποστάνων μέχρι τὸν θάνατό του τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1663⁷.

Ὁ Μελέτιος Συρίγος κατέλιπε σημαντικὸ συγγραφικὸ ἔργο, δογματικὸ καί ἀντιρρητικὸ, ποὺ διακρίνεται σὲ πρωτότυπο καί μεταφραστικὸ, ἀνέκδοτο στὸ μεγαλύτερο μέρος του. Ἐνδεικτικὰ ἀπὸ τὸ πολὺπλευρο ἔργο του ἀναφέρουμε τὴν «*Ερμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας*»⁸ καί τὴ σωζόμενη μόνο σὲ χειρόγραφη μορφή «*Παράφραση τῶν Ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ*». Κατ' ἐντολὴ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Βασίλειου Λούπου μετέφρασε σὲ δημώδη γλῶσσα μία «*Ἀπολογία κατὰ τοῦ Ἰσλάμ*», ἔργο ποὺ ἀπόκειται ἀνέκ-

5. Γιά γενικὲς πληροφορίες ἀναφορικὰ μὲ τοὺς κύριους ἐκπροσώπους καί τὴν ἐξέλιξί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ρητορικῆς τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας βλ. Ἀθανάσιος Καραθανάσης, «Σχεδιάσμα γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ρητορικὴ κατὰ τὴν Τουρκοκρατία (16ος-19ος αἰ.)», *Χαριστεῖον Σεραφεῖμ Τίκα, Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, Θεσσαλονίκη* 1984, σ. 613-628.

6. Βλ. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία*, σ. 276.

7. Βλ. Νικόλαος Β. Τωμαδάκης, «Τὰ ἔτη τῆς γεννήσεως καί τοῦ θανάτου Μελετίου ἱερομονάχου Συρίγου τοῦ Κρητός (1585-1663)», *Μνημόσυνον Σοφίας Αντωνιάδη, Βενετία* 1974, σ. 276-278.

8. Γιά τὴ χειρόγραφη παράδοση τοῦ ἔργου καί τὶς ἐπιμέρους ἐκδόσεις του μὲ τὶς μεταξὺ τους ἀποκλίσεις βλ. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία*, σ. 276 σημ. 144.

δοτο σὲ ἀρκετοὺς χειρόγραφους μάρτυρες⁹. Στὸ μεταφραστικὸ ἔργο του συγκαταλέγεται καὶ τὸ τιτλοφορούμενο «*Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς*», ποὺ ἐπίσης ἀπόκειται ἀνέκδοτο στὸν κώδικα ΜΠΤ 787, αὐτόγραφο τοῦ Συρίγου τὸ ὁποῖο γράφτηκε τὸ 1661¹⁰.

Στὰ θεολογικὰ ἔργα ἐντάσσεται ἡ «*Ὁρθόδοξη Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*». Τὸ ἔργο ἀποτελεῖ μεταφραστικὸ ἐγχείρημα τοῦ Συρίγου σὲ ἀπλὴ γλῶσσα, τοῦ ἔργου τοῦ Πέτρου Μογίλα, ἀλλὰ λόγω τοῦ πλήθους τῶν διορθώσεων καὶ τῶν παρεμβάσεων στὸ κείμενο, κατέστη οὐσιαστικὰ δικό του ἔργο. Ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1667 καὶ εἶχε μεγάλη ἀπήχηση¹¹. Τὸ μοναδικὸ χειρόγραφο ποὺ σώζει τὴ μετάφραση (ΜΠΤ 360) γράφτηκε στὸ Ἰάσιο τὸ 1649 καὶ βρίθι ἐιδιόγραφων σημειώσεων καὶ ἐπεμβάσεων τοῦ Συρίγου¹². Ἀναμφίβολα ὅμως τὸ κυρίως δογματικὸ του ἔργο, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ σημεῖο ἀναφορᾶς γιὰ τὸν ἐπιφανῆ θεολόγο, ὑπῆρξε ἡ «*Ἀντίρρῃσις*», ἔργο ποὺ στρέφεται κατὰ τοῦ καθαιρεθέντος καλβινιστῆ Κύριλλου Λούκαρι καὶ ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Βουκουρέστι τὸ 1690 ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Δοσίθεο Νοταρᾶ. Σῶζεται στὸ αὐτόγραφο χειρόγραφο ΜΠΤ 334 καὶ γράφτηκε τὸ 1640¹³.

Ἡ ὁμολογιακὴ παραγωγή τοῦ Συρίγου ὑπῆρξε ἐξίσου ἀξιόλογη, καθὼς

9. Γιὰ τὰ χειρόγραφα ποὺ περιέχουν τὸ ἔργο βλ. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία*, σ. 273 σημ. 133.

10. Βλ. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία*, 276-277 σημ. 145. Γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου βλ. Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἦτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων Ἑλληνικῶν Κωδίκων*, τ. 5, ἐν Περτρουπόλει 1915, σ. 276.

11. Βλ. σχετικὰ Ἰωάννης Καρμίρης, «*Διορθώσεις καὶ προσθαφαίρεσεις τοῦ Μελετίου Συρίγου ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ὁμολογίᾳ τοῦ Πέτρου Μογίλα*», *Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 10 (1956), σ. 47-80 ἀρ. 632.

12. Γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 4, ἐν Περτρουπόλει 1899, σ. 334.

13. Βλ. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία*, σ. 273 σημ. 135. Γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 4, σ. 306-307. Θὰ πρέπει ὥστόσο νὰ σημειωθεῖ, ὅτι τὸ ἐν λόγω χειρόγραφο, στὸ ὁποῖο δὲν κατόρθωσα νὰ ἔχω πρόσβαση, δὲν ἀναγράφεται στὸν γνωστὸ κατάλογο βιβλιογραφῶν τοῦ Πολίτη. Βλ. Λίνος Πολίτης καὶ Μαρία Πολίτη, «*Βιβλιογράφοι 17ου-18ου αἰῶνα. Συνοπτικὴ Καταγραφή*», *Δελτίο τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ Παλαιογραφικοῦ Ἀρχείου* 6 (1994), σ. 554.

περιέχει αναφορές κυρίως σὲ σύγχρονους νεομάρτυρες. Τὸ ὑμνογραφικὸ ἔργο του, ἀνέκδοτο καὶ αὐτὸ σχεδὸν στὸ σύνολό του, ἀπόκειται στὸν αὐτόγραφο κώδικα ΜΠΤ 778, χρονολογημένο κατὰ τὰ ἔτη 1643-1655¹⁴, ὅπου σημειώνονται ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀρκετὲς πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸν τόπο καὶ τὸν χρόνο σύνθεσης τῶν ἐν λόγω ἀκολουθιῶν, συναξαρίων καὶ ἀγιολογικῶν κειμένων¹⁵. Αὐτόγραφες «Ὁμιλίες» καὶ σχέδια ἐκκλησιαστικῶν «Λόγων» σὲ δημώδη ὅμως γλώσσα τῶν ἐτῶν 1629-1637 ἀπόκεινται ἀνέκδοτα στὸν κώδικα ΜΠΤ 780¹⁶. Ὁ κώδικας φέρει ἰδιόγραφες σημειώσεις καὶ

14. Γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ιεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 5, σ. 266-273.

15. Γιὰ ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐν λόγω χειρογράφου βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ιεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 5, σ. 266-272 καὶ Ἀχιλλέας Χαλδαιάκης, «Μελετίου τοῦ Συρίγου ἀνέκδοτος ἀκολουθία πρὸς τιμὴν Ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Ὁμολογητοῦ», *Παρνασσός* 37 (1995), σ. 472-473. Στὸ ὡς ἄνω ἄρθρο ὁ ἐνδιαφερόμενος θὰ βρεῖ ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία σχετικὰ μὲ τὰ ἕως τότε ἐκδομένα ὑμνογραφικὰ ἔργα τοῦ Συρίγου. Βλ. καὶ Ἀχιλλέας Χαλδαιάκης, «Μελετίου τοῦ Συρίγου ἀνέκδοτος ἀκολουθία πρὸς τιμὴν Ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Ὁμολογητοῦ», *Παρνασσός* 38 (1996), σ. 374-421, ὅπου καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Ὁμολογητοῦ βάσει τοῦ ἀρχέτυπου κώδικα ΜΠΤ 778 καὶ τοῦ ἀπογράφου του Ε.Β.Ε. 2341. Ἐπίσης βλ. σχετικὰ καὶ Δημήτριος Στρατής, Ὁ Ἅγιος Νεομάρτυρας Ἰωάννης ὁ Θάσιος (+1652), Ἀθήνα 2002, ὅπου ἡ ἔκδοσις τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων γιὰ τὸν νεομάρτυρα Ἰωάννη τὸν Θάσιο καὶ νεότερη βιβλιογραφία. Βλ. καὶ Θεοχάρης Δετοράκης, «Μελετίου Συρίγου τοῦ Κρητὸς ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα στοὺς Ἀγίους τῆς Λαύρας Πιετζαρίου τοῦ Κιέβου», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα. Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἱερὰ Μητρόπολις Πέτρας καὶ Χερρονήσου* 5.1 (2014), σ. 39-44, ὅπου ἡ ἔκδοσις ἐπιγραμμάτων γιὰ τοὺς Ἀγίους τῆς Λαύρας Πιετζαρίου τοῦ Κιέβου ἀπὸ τὸν ἴδιο αὐτόγραφο κώδικα ΜΠΤ 778. Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα βλ. Συμεὼν Πασχαλίδης, «Ἡ ἀντιστροφή μιᾶς σχέσης: Ρωσικὲς ἀγιολογικὲς παραδόσεις στὴν ἐλληνοφώνη ὀρθοδοξία (16ος-19ος αἰ.)», *Κύριλλος καὶ Μεθόδιος: Τὸ Βυζάντιο καὶ ὁ κόσμος τῶν Σλάβων*, Θεσσαλονίκη 2015, σ. 478-485 μὲ ἐξαντλητικὴ βιβλιογραφία. Ὅπως μὲ ἐνημέρωσε ὁ καθηγητὴς Συμεὼν Πασχαλίδης ἐτοιμάζει τὴν ἔκδοσις κάποιων ἀνέκδοτων αὐτόγραφων ὑμνογραφικῶν ἔργων τοῦ Συρίγου, ποὺ ἀφοροῦν στοὺς Ἀγίους τῆς Προύσας, τῆς Τρίγλιας καὶ τῶν Μουδανιῶν. Σῶζονται κυρίως στὸν αὐτόγραφο κώδικα ΜΠΤ 778 καὶ πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Προύσης στὶς ἐκδόσεις τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ γιὰ τὴν πληροφορία.

16. Γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ιεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 5, 1915, σ. 273. Μόνο ἓνα ἐλάχιστο δείγμα ἀπὸ τοὺς κηρυ-

διαγραφές σε διάφορα φύλλα. Ανέκδοτες επίσης αυτόγραφες «Όμιλίες» του γραμμένες στα 1650 περιέχονται στον κώδικα αρ. 13 του Έλληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, ο οποίος σήμερα φυλάσσεται στην Άγκυρα στην Τουρκική Ιστορική Εταιρεία¹⁷.

Στο πλαίσιο της μακράς έρευνάς μου για τον έντοπισμό πεζών κειμένων του 16ου και 17ου αιώνα γραμμένων σε δημώδη γλώσσα, τα οποία σώζονται σε αυτόγραφους από τους συνθέτες τους κώδικες, είχα την ευκαιρία να μελετήσω έναν ικανοποιητικό αριθμό χειρογράφων¹⁸. Ανάμεσα στα χειρόγραφα που μου κίνησαν το ενδιαφέρον για περαιτέρω μελέτη, συγκαταλέγεται ο υπ' αριθμόν 49 κώδικας της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Λέρου. Τον εν λόγω κώδικα που περιέχει ανέκδοτους έκκλησιαστικούς «Λόγους» και «Όμιλίες» του Μελετίου Συρίγου περιέγραψε λεπτομερώς ο Άγαμέμνων Τσελίκας το 1997 στο Δελτίο του Ιστορικού και Παλαιογραφικού Αρχείου¹⁹. Στην περιγραφή αυτή ο Τσελίκας πιθανολογεί ότι ο γραφέας του χειρογράφου είναι κάποιος Δαβίδ ιερομόναχος βάσει των

κτικούς λόγους του Συρίγου έχει ως τώρα δημοσιευθεί. Πιο συγκεκριμένα βλ. Γεώργιος Κορνούτος, *Λόγιοι της Τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1956, σ. 234-238, όπου δημοσιεύεται ο λόγος «Περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» και Αθηνά Κονταλή, «Μελετίου Συρίγου λόγος 'Περὶ Ἱερωσύνης'», *Ἀλεξανδρινὸς Ἀμητός. Ἀφιέρωμα στὴ μνήμη τοῦ Ἱ. Μ. Χατζηφώτη*, τ. Β', Ἀλεξάνδρεια 2009, σ. 204-206, όπου εκδίδεται ο λόγος «Περὶ Ἱερωσύνης» με βάση το χειρόγραφο E.B.E. 2093.

17. Για την περιγραφή του κώδικα βλ. Paul Moraux, *Bibliothèque de la société Turquée' Histoire Catalogue des Manuscrits Grecs (fonds du syllogos)*, Ankara 1964, σ. 35-38.

18. Το θέμα εξετάζεται διεξοδικά στην αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή μου που υποστηρίχθηκε το 2016 στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, με τίτλο *Πεζὰ κείμενα λογίων τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰ. σὲ δημώδη ἑλληνικὴ γλῶσσα, βάσει αὐτόγραφων χειρόγραφων κωδίκων καὶ ἡ ὅποια ἐντάσσεται στὸ ἔργο «Ἡράκλειτος»*. Ἡ ἐν λόγω ἔρευνα ἔχει συγχρηματοδοτηθεῖ ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση (Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο-ΕΚΤ) καὶ ἀπὸ ἐθνικοὺς πόρους μέσω τοῦ Ἐπιχειρησιακοῦ Προγράμματος «Ἐκπαίδευση καὶ Διὰ Βίου Μάθηση» τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατηγικοῦ Πλαισίου Ἀναφορᾶς (ΕΣΠΑ) –Ἐρευνητικὸ Χρηματοδοτούμενο Ἔργο: Ἡράκλειτος II. Ἐπένδυση στὴν κοινωνία τῆς γνώσης μέσω τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Ταμείου.

19. Βλ. ἀναλυτικὰ Ἀγαμέμνων Τσελίκας, «Τὰ χειρόγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Λέρου», *Δελτίο τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ Παλαιογραφικοῦ Αρχείου* 7 (1997), σ. 320-327.

σημειωμάτων στα φύλλα 70 recto και 117 verso²⁰. Πρόσφατη όμως επανεξέταση και προσεκτική διερεύνηση της γραφής του χειρογράφου (ductus) νομίζω ότι επιτρέπει να αποδώσουμε έξ ολοκλήρου το χειρόγραφο στη γραφίδα του Μελετίου Συρίγου. Όφειλω στο σημείο αυτό να εκφράσω από καρδιάς τις ευχαριστίες μου στον Άγαμέμνονα Τσελίκα, ο οποίος με περισσή προθυμία και υπομονή μελέτησε μαζί μου εκ νέου τη γραφή του κώδικα και συγκρίνοντάς τη με άλλα αποδεδειγμένα από την έρευνα αυτόγραφα του Συρίγου (ΜΠΤ 360, 780 και 778) καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται αναμφισβήτητα περί ενός νέου αυτόγράφου του Μελετίου Συρίγου.

Η γραφή, όπως διακρίνεται και στους πίνακες του παραρτήματος (Πίν. 1, Πίν. 2, Πίν. 3, Πίν. 4), φαίνεται σταθερή στο πέραςμα των έτών και είναι ή συνήθης του πρώτου μισού του 17ου αιώνα. Είναι στρογγυλή, ελαφρώς δεξιοκλινή, νευρική, αλλά όχι καλλιγραφική. Υπάρχουν πολλές διαγραφές, διορθώσεις, σχόλια και σημειώσεις στα περιθώρια των σελίδων κατά την προσφιλή συνήθεια του Συρίγου. Χρησιμοποιεί περίτεχνες συντμήσεις και συμπλέγματα που καθιστούν κάπως δυσανάγνωστο το κείμενο, ενώ χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι ή επιμήκυνση των άνω και κάτω κεραιών στα γράμματα <χ> και <γ>, καθώς και στους συνδέσμους <αρ>, <αλ>, <ερ> και <αν>. Ιδιαίτερη επίσης είναι ή σχεδίαση του γράμματος <ξ> και του πλαγιασμένου <ε>, ενώ το γράμμα <π> εμφανίζεται συνήθως και με τη μορφή ενός περισπώμενου -ω-.

Ο κώδικας αρ. 49 της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Λέρου προστίθεται τώρα στον κατάλογο των αυτόγραφων χειρογράφων του και θα πρέπει να ληφθεί ύπ' όψιν σέ μελλοντική έκδοση των έργων του σπουδαίου αυτού Κρητικού θεολόγου. Η παλαιογραφική έρευνα ίσως αναδείξει περισσότερους αυτόγραφους κώδικες του Συρίγου, ώστε να έχουμε μία πληρέστερη εικόνα της προσωπικότητάς του, αλλά και γενικότερα της βιβλιογραφικής παραγωγής του 17ου αιώνα. Ο Συρίγος εξέταλλο, είναι ο συγγραφέας που ακόμη περιμένει μία μονογραφία για την πολύπλευρη δράση και το έργο του και μιὰ συνολική αποτίμηση της παρουσίας του στα έλληνικά γράμματα.

20. Βλ. Τσελίκας, ό.π., σ. 326-327.

36

ἔδωκεν ὅς τοι κερμή πάλιν ὄρασθαι, ὅθεν ὁ δὴν καὶ κυ-
 βερνήτης ὅρα τοὺς σκύμους. Ἀλλοίως λογίης καὶ ὅς τ'
 φυγὴν ἔδωκε πρὸ νοῦ καὶ τοῦ λογικῶν ὅρα. καὶ ὁ
 πῶς ἔστιν ὁ θεὸς ἐν τοῖς κακοῖς, καὶ ἡλὸς ἐν τοῖς ἀ-
 σταθεῖς, καὶ ὁ φθιγγὺς ἐν σκύματι, καὶ ἔστι καὶ νῦν
 ἐν φυγῇ. καὶ κατὰ οὗτο καὶ κερμή πάλιν ὄρασθαι
 ἀπορίως, καὶ μὴ μὴ ἐκείνου γένος καὶ τοῦ κακοῦ καὶ
 ὅσα ἐργασίαι, ὅσα καὶ ἡ φυγὴ (καὶ μὴ ὅσα
 ὅσα καὶ μὴ ἐκείνου καὶ πάλιν ἀγνοῖ) πρὸ νῦν τοῦ
 λήματος τοῦ ἐκείνου παθῶν ἐκτελέσασα.
 πῶς ἐκείνη ἡ φυγὴ ἔστι ὅς τοι καί ποτε, ἐν ὅ
 ἡλὸς ἐστὶν; ὅση γένος καὶ ὅς τοι φυγὴ καὶ
 τοῦ κακοῦ, τοῦ λογικῶν σκευῶν. ὁ λογικὸς
 τοῦ σκύματος ἔστιν ὁ φθιγγὺς. ἐν οὗτο ὁ φθιγγ-
 γὺς ἀπὸ τοῦ ἡ, ὅρα καὶ σῶμα ἀπὸ τοῦ κακοῦ
 ἔστι. ἐν οὗτο ὁ φθιγγὺς ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἡ, ὅρα
 τοῦ σῶμα ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἔστι. ὁ οὗτο καὶ πῶς τοῦ
 ἐν σοὶ σκέλος ἔστι, τοῦ σκέλους πῶς; τοῦ ὅρα
 ὅρα ἔδωκεν ὁ θεὸς ὅς τοι φυγὴ πρὸ νῦν τοῦ

Πίν. 2: Κώδικας ΜΠΤ 780, φ. 36r

132